

Pohjoismaista hyvinvointimallia pitää uudistaa

ETLAn toimitusjohtaja Sixten Korkmanin haastattelu

Pohjoismainen hyvinvointivaltio kelpaa malliksi muillekin. Globalisaation ja väestön ikääntymisen tuomiin haasteisiin vastaaminen edellyttää kuitenkin, että tehdään enemmän töitä sekä rajoitetaan ja tehostetaan hyvinvointivaltiota.

Heikki Taimio
Erikoistutkija
Palkansaajien tutkimuslaitos
heikki.taimio@labour.fi

Haastattelu on tehty 14.3.2008.





Maailmantalouden näkymiä hallitsee nyt USA:sta alkunsa saanut subprime-luotokriisi. Mitä luulet, mihin tässä ollaan oikein menossa? Voisiko tilannetta verrata mihinkään aikaisempaan?

"Yleisellä tasolla tässä ei ole mitään uutta. Rahoitusmarkkinoille on ominaista sellainen heiluriliike, jossa syntyy itseään ruokkivaa yliyöntiä, velkavivun liiallista käyttöä ja riskien alihinnoittelua, joita sitten seuraa kuplan puhkeaminen ja kielteisiä kierteitä. Tällä kertaa – ja tämä on uutta – finanssihäiriö kohdistui vahvasti arvopaperistuneeseen järjestelmään, mikä tekee likviditeetin turvaamisen keskuspankkien kannalta vaikeammaksi.

Konsensusarvio on, että USA on jo taantumassa. Nyt keskustellaan siitä, kuinka syväksi ja pitkäksi tuo taantuma muodostuu. Leviääkö se koko maailmantalouteen, tai voivatko kehittyvät taloudet toimia maailmantalouden kasvun moottorina? Näin näyttäisi jossain määrin tapahtuneen tällä vuosituhanella, ja se heijastuu muun muassa siinä, että raaka-ainehinnat ovat edelleen pilvissä, vaikka Euroopassa kasvu hidastuu ja USA on taantumassa. Kehittyvien talouksien kasvu on myönteistä, mutta samalla se aiheuttaa taantumien ja inflaation yhdistelmän eli stagflaation vaaraa, etenkin USA:lle. Uskon, että tulemme vielä näkemään enemmän ja voimakkaammin kielteisiä vaikutuksia kuin nyt yleisesti otaksutaan."

Subprime-luotot ovat pankkien myöntämiä asuntolainoja "toisen luokan" asiakkaille. Nyt on pelkona se, että kriisi leviää rahoitusmarkkinoilla ja muutenkin laajemmin.

"USA:ssa kriisi on edelleen leviämässä ja syvenemässä. Tässä prosessissa on monta itseään ruokkivaa kierrettä. Kun talousyksiköt pyrkivät parantamaan likviditeettiään realisoimalla sijoituksia, silloin varallisuusarvot pyrkivät laskemaan edelleen. Kun asunto-

Subprime-kriisi leviää ja syvenee edelleen maailmantaloudessa.

markkinat ovat vapaan pudotuksen tilassa, hinnat alenevat ja kukaan ei osta, silloin tuotanto pysähtyy. Kun pankkien vakavaraisuus on uhattuna luottotappioiden alaskirjausten takia, niiden luotonantokapasiteetti heikkenee. Kun kotitaloudet lisäävät säästämistään, kotimainen kysyntä supistuu. Tätä voi jatkaa. On monia tällaisia kierteitä, jotka ovat sitkeitä ja hankalia. Tämän takia USA:n keskuspankki Fed toimii niin ponnekaasti.

Oma kysymyksensä on, missä määrin tämä heilauttaa koko maailmantaloutta. Euroopan osalta täytyy muistaa, että vaikutuskanavia on useita, joista ei vähämerkityksellisin ole se, että dollarin heikkeneminen on jälleen kerran saanut tuulta purjeisiinsa. Vahva euro rupeaa jossain vaiheessa pakostakin vaurioittamaan eurooppalaista teollisuutta.”

EU:ssa asiat ovat nyt vähän paremmin

Euroopassa ei silti ole lähimainkaan sellaisia merkkejä taantumasta kuin USA:ssa. Vielä muutama vuosi sitten yleisesti surkutteltiin euroalueen talouden tilaa ja näkymiä. Parina viime vuonna on kuitenkin tapahtunut käänne parempaan. Onko tässä kyse pysyvistä vai suhdanneluonteisesta ilmiöstä?

”Todellisuudessa tapahtuu usein pienempiä muutoksia kuin mitä meillä on taipumus mieltää. Nyt tilanne on jonkin verran kohentunut. Eurooppa on yltänyt sentään yli kahden prosentin kasvuvauhtiin, joka tosin ei ole globaalissa perspektiivissä millään tavalla hätkähdyttävää.

Se on kuitenkin parantanut ilmapiiriä, ja nyt voi taas syntyä jopa liiallista optimismia. On yleinen havainto, joka myös Suomessa pätee erinomaisen hyvin, että kun menee hyvin pitkään, niin se vaikuttaa tavattoman vahvasti yleiseen ilmapiiriin ja syntyy herkästi liiallista optimismia. Kun sitten menee huonosti ja on taantuma tai lama, kaikki nähdään mustana ja kuvitellaan, että koskaan mikään ei muutu paremmaksi. Sekin on jonkinlainen inhimillinen taipumus ylilyönteihin, vähän samalla tavalla kuin finanssimarkkinoilla.”

Tuosta näkökulmasta tämä on vain suhdannevaihtelu...

”Myös tulkinnoissa taloudesta on paljon suhdannevaihteluja, ja on paras jäädä odottavalle kannalle ennen kuin vedetään liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Kyllä Euroopan rakenneongelmia silloin heikon kasvun aikoina jossain määrin dramatisoitiin tarpeettomastikin. Toisaalta onhan tässä myös rakenteellisia muutoksia tapahtunut, vaikkapa Saksassa.

Euroopan suhdanteen kohenemisen myötä julkisen sektorin vajeet ovat pienentyneet, mikä ei ole erityisen kummallista. Toivokaamme, että tällä kertaa ainakin pystyisimme välttämään sellaisen euroalueen myötäsyyllisen finanssipoliittisen ekspansion, joka vuonna 2000 vaikeutti ongelmia. Useimmat EU-maat ovat kuitenkin edelleen siinä tilanteessa, että pitkän aikavälin kestävyysvaje on mitä ilmeisin. Vakaus- ja kasvusopimus on suhdannepoliittisesti pulmallinen, koska siinä vieläkin tuijotetaan liikaa jokavuotisia budjetti-

alijäämiä, kun olennainen kysymys on julkisen sektorin rahoituksen kestävyys pitkällä aikavälillä.”

EU:sta Suomeen...

Palasit Suomeen syksyllä 2005 EU:n valtiovarainministerien neuvoston Ecofinin pääsihteerin paikalta. Näyttikö tämä silloin kovin kummalliselta maalta?

”Kyllä ja ei. Istuessani jälleen kerran seminaareissa täällä Suomessa 10 vuoden tauon jälkeen huomasin, että siellä ovat edelleen samat kasvot. Mielessäni kävi ajatus, että olipahan hyvä, että olin nyt sentään 10 vuotta poissa. Ehtiähän tätä vielä kuunnella ja tähän osallistua. Siinä oli jonkinlainen *déjà vu*.

Oli erinomaisen miellyttävää palata Suomeen. Minusta Suomi on upea maa. Jos olet 10 vuotta ulkomailla, opit kyllä arvostamaan isänmaatasi aivan toisella tavalla, melkein väistämättä. Tulee huomanneeksi senkin, että viranomaisten palvelu täällä on tehokasta, ystävällistä ja laadukasta.”

Oliko/onko Suomi tosiaan EU:n mallipiilas?

”Suomessa toimimme yleensä sillä tavoin kuin on sovittu. Mutta en ole koskaan ymmärtänyt sitä kritiikkiä, jota on kohdistettu tähän, koska ei siitä meille haittaa ole. En näe siinä mitään moitittavaa.

Sen sijaan tähän liittyy yksi suomalaisten riippakivi, meidän puuttuva itsetuottamuksemme, jonka takia olemme niin herkkiä sille, mitä meistä muualla maailmassa ajatellaan. Se on jonkinlainen kypsymättömyyden ilmaisu. Joskus se ilmenee esimerkiksi siten, että suhtaudumme ruotsalasiin hämmästyttävän kielteisesti. On tämä pikkukelvikompleksi, josta emme ole päässeet eroon, vaikka meillä on Nokia, Häkkiset ja Räikköset, vaikka olemme jo toistamiseen

toimineet EU:n puheenjohtajamaana ja vaikka olemme esimerkkinä muille mitä tulee koulujärjestelmään ja monessa muussakin asiassa. On se kummallista, ettei se itseluottamus synny. Tätä ihmettelen, ei vähiten EU-kokemusten valossa, koska sieltä katsoen suomalainen kulttuuri on niin vahva, omaleimainen ja arvokas.”

Poliittinen keskustelu on mennyt siihen, että muut maat ajavat tiukasti omia etujaan esimerkiksi maatalous- ja päästörajoitusneuvotteluissa, kun taas Suomi ja varsinkin nykyinen hallitus on ollut liian pehmeä Suomen etujen ajamisessa. Kansalaisetkin taitavat ajatella vähän tämänsuuntaisesti. Pitääkö tämä paikkansa?

”EU:ta voi ja pitää kritisoida. Nyt on kysymys siitä, ajaako Suomi riittävän ponnekkaasti omia asioitaan. Maatalouspolitiikassa riitaa käytiin siitä, että Suomi halusi oikeuden jatkaa omaa kansallista maataloustukeaan. Siitä kai syntyi järkevä kompromissi. Mutta taustallahan on kuitenkin sekin, että on uskoteltu maanviljelijöille kautta vuosien tämän tuen jatkuvan loputtomiin, vaikka siitä ei ole ollut mitään selkeää sopimusta. Jos tuki olisi äkkinäisesti loppunut, ne maanviljelijät, jotka ovat investoineet ja ostaneet maata aivan liian kalliiseen hintaan, olisivat lainoineen joutuneet erittäin tukalaan tilanteeseen. Tätä ei kukaan voi pitää muuta kuin valitettavana. Mutta kuka tässä on sitten syntipukki, se on mutkikas asia.

En moittisi Suomen hallitusta siitä, ettei se puolusta etujamme. Mutta Suomen hallituksella voisi olla enemmän rakentavia visioita ja näkemyksiä, ja se voisi olla aktiivisempi osallistuja. EU tarjoaa hyvän foorumin kehittää yhteistä politiikkaa, mutta ei Suomen hallitus ole siellä millään tavalla loistanut.”

...ja pohjoismaiseen hyvinvointivaltioon

Pian Suomeen palattuasi kokosit ekonomisteista ”dream teamisi”, joka kirjoitti analyysin pohjoismaiseen hyvinvointivaltiosta. Siitä on ollut yllättävän vähän keskustelua. Kirjassa esitetyt hyvinvointivaltion keskeisimmät haasteet - globalisaatio ja väestön ikääntyminen - ovat lukijoillemme hyvin tuttuja. Toisaalta Suomi voidaan nähdä myös ”köyhän miehen” pohjoismaiseksi hyvinvointivaltioksi tai sen ”kevytversioksi”: veroaste, sosiaaliturva ja julkisten palvelujen tarjonta ovat matalampia kuin Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa. Tällä on

Pohjoismainen malli hyödyntää globalisaatiota ja tasaa riskejä

Pohjoismaat yhdistävät talouden tehokkuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden muita paremmin. Miksi, mikä on pohjoismaisen mallin salaisuus? Mitkä ovat haasteet ja mallin uudistamistarpeet? Vastauksia kysymyksiin esitetään ETLAn ”professorityöryhmän” (Andersen et al. 2007) raportissa ”The Nordic Model”.

Pohjoismaissa suhtaudutaan verraten myönteisesti vapaakauppaan ja globalisaatioon, mikä edistää talouden tehokkuutta ja kasvua. Toisaalta riskejä tasataan kollektiivisin keinoin, mikä tukee koheesiota ja globalisaation poliittista hyväksyttävyyttä.

Antelias hyvinvointivaltio, ikääntyvä väestö ja syvenevä globalisaatio muodostavat kuitenkin hankalan yhdistelmän hyvinvointivaltion rahoituksen kannalta. Pohjoismaista mallia tuleekin uudistaa – mutta sen omia vahvuuksia hyödyntäen. On tehtävä enemmän työtä, nostettava osallistumis- ja työllisyysasteita sekä vähennettävä tukiriippuvuutta. Hyvinvointivaltion vastuualue tulee rajata tarkemmin ja julkista palvelutarjontaa pitää tehostaa. Investoinneille inhimilliseen pääomaan ja nuorten osaamiseen tulee asettaa kunnianhimoiset tavoitteet. Riittävästi uudistettuna pohjoismainen malli voi olla elinvoimainen ja arvokas vielä pitkään.



Lähde: Nordic Model/Korkman.

oma historiallinen taustansa (ns. catching up eli toisten etumatkan kiinnikurominen ja 1990-luvun lama), ja kenties myös yhteys tuohon mallioppi-laaksi pyrkimiseen...

”Jos katsotaan yhteiskunnan erilaisia ulottuvuuksia – ja niitä on lukemattomia, joissa voidaan tehdä kansainvälisiä vertailuja – niin kyllä sieltä lähes aina löytyy pohjoismainen ”klusteri”. Olemme hyvin lähellä toisiamme. On joitakin sukulaisia – ennen kaikkea Itävalta ja Hollanti – mutta kyllä Pohjoismaat ovat samaa perhettä. Tosin Suomen hyvin-

vointivaltio on jossain määrin halpamalli, eräänlainen Volkswagen, ja tälle on tuo historiallinen taustansa.

Meidän kannaltamme voisi puhua myös Ruotsin mallista, koska tosiasiaan on se, että olemme kopioineet hyvinvointimallin monet piirteet Ruotsista. Olemme hyödyntäneet Ruotsin laajaa ja pätevää komiteatyöskentelyä ja poliittisia ratkaisuja. Ei siinä mitään moittittavaa ole. Olemme samaa perhettä, mutta meillä on ollut monesti vaatimattomampi ambitiotaso johtuen tästä perässähihtäjän asemasta. Osittain kysymys on ollut myös siitä, että olemme - minusta ihan tervettä talonpoikaisjärkeä käyttäen - yrittäneet välttää niitä ylilyöntejä, joista Ruotsi on sitten joutunut peräänlymään.”

Aika paljon lainsäädäntö on meillä mennyt sillä tavalla, että on katsottu ensin, kun Ruotsi on ottanut käyttöön jonkun lakimuutoksen ja kuinka siellä käy, ja sitten mahdollisesti ryhdytty täällä samaan.

”Kyllä, ja ehkä tämä ei ole tavattoman gloriöösiä, mutta ei se välttämättä ole tyhmääkään. Katsotaan ensin miten naapurissa käy, etenkin kun se on meidän kannaltamme vertailukelpoinen maa. Muut Pohjoismaat ovat meidän kannaltamme arvokas referenssi. Tätä yhteistä mallia ei tarvitse hävetä. Edelleen kannattaa katsoa, mitä naapurimaissa tehdään. Ruotsin nykyinen hallitus on ponnekkaasti yrittänyt tarttua työmarkkinoiden pulmakysymyksiin halutessaan edistää työllisyyttä ja parantaakseen kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa. Minusta siinä on sellaista, joka

omaa mielenkiintoa myös meidän kannaltamme.

Meillä on myös tavattoman suuria eroja Ruotsiin verrattuna liittyen poliittiseen järjestelmään ja kulttuuriin, yritysjohdantamiseen ja monessa muussakin suhteessa. Samalla pätee, että mikään maa ei ole meitä niin lähellä kuin Ruotsi. Ne 10 vuotta Brysselissä saivat minut näkemään, että mehän olemme aivan samantlaisia. Siellä se perspektiivi tuli hallitseväksi.

Sanoit, ettei tästä ole syntynyt paljon keskustelua. Se on ihan totta. Minä voisin kai olla vähän pettynyt siihen. Toisaalta voi tietysti sanoa, että emmehän me nyt varsinaisesti uusia ehdotuksia tuo. Se ei ollut tarkoitukseen, vaan tarkoitus oli kirjoittaa yhteiskunnallisesti merkittävistä asioista pätevän ekonomistitiimin avulla ymmärrettävällä tavalla.

Toisaalta voisi todeta, että OECD on järjestämässä tästä toukokuussa seminaarin Pariisissa. Raporttiamme käsittelevä seminaari järjestetään myös Tukholmassa (Nationalekonomiska föreningen), jonne valtiovarainministeri Anders Borg on lupautunut kommentaattoriksi.”

Allekirjoittaneen toimittamassa, viime syksynä julkaistussa kirjassa ”Taloukasvun hedelmät” (Taimio 2007) nähtiin hyvinvointivaltion ylläpitämisen kannalta huolestuttavana se, että eriarvoisuus on kasvanut, suhteellinen tuloköyhyys on lisääntynyt ja on tapahtunut eräänlainen rikkaiden (huipputuloisten) irtiotto. Tämän polarisoivan kehityksen pelätään myös nakertavan sosiaalista koheesiota ja hyvinvointivaltion poliittista kannatusta.

Oliko kirjan kirjoittajilla keskustelua tästä asiasta?

”Toki. Pohjoismaat ovat globaalissa perspektiivissä maailman tasa-arvoisimpia yhteiskuntia. Siitä ei ole mitään epäilystä. Totta on, että korkeimman tuloalokan tulot ovat laman jälkeen nousseet enemmän kuin alimpien, joten suhteellinen köyhyys on lisääntynyt ja tuloerot ovat kasvaneet. Meillä on joitakin optiomiljonäärejä ja muita, jotka ovat saaneet merkittäviä hedelmiä talouden muutoksesta ja nopeasta kasvusta. Minusta sen kanssa tulisi voida elää.

Kannatan John Rawls’in moraalifilosofiaa, joka lähtee siitä, että jos heikoimmassa asemassa olevien ihmisten tilanne on kohentunut, niin se on hyvä asia. Voidaan todeta, että laman jälkeisenä aikana kaikkien tuloalokien elintaso on kohonnut, vaikka joidenkin vähemmän kuin toisten. Itse näkisin silti hyvänä pyrkimyksen parantaa heikoimmassa asemassa olevien ihmisten asemaa. Pääpainon soisi olevan perhepolitiikassa ja syrjäytymisen estämisessä.”

Vuonna 1989 juuri ennen lamaa Suomessa oli maailman vähiten köyhyyttä ja tuloerot olivat pienimmät. Laman aikana tietysti tapahtui hyvin poikkeuksellista kehitystä, mutta sitten laman jälkeisen kasvun aikana erot ovat revenneet.

”Monessa muussakin suhteessa Suomi vuosina 1989–90 oli tilassa, joka oli kupla ja johon meillä ei ole paluuta. Täytyy muistaa, että globalisaatio ja ehkä vielä enemmän teknologia ovat myötävaikuttaneet siihen, että koulutuksen tuotto on lisääntynyt merkittävästi. Tuloerot monessa muussa maassa ovat kasvaneet enemmän kuin Suomessa. ETLAn ja PT:n yhteisen tutkimuksen (Asplund ja Böckerman 2008) mukaan korkeimpien toimihenkilöiden palkkaerot ovat lisääntyneet, mutta minun on vaikea nähdä siinä mitään kielteistä. Se antaa parempia

Tapahtuneen tuloerojen kasvun kanssa pitäisi voida elää.

kannustimia työn tuottavuuden edistämiseen.

Pohjoismaissa on suuri sosiaalinen liikkuvuus. Meillä toki on tuloeroja, mutta ne eivät periydy vanhemmilta lapsille samassa määrin kuin vanhoissa luokkayhteiskunnissa Ranskassa ja Englannissa, ja sosiaalinen liikkuvuus on meillä myös suurempaa kuin Yhdysvalloissa, jonka kuitenkin piti olla "country of the self-made man". Meilläkin on taipumusta siihen, että sosioekonominen status periytyy yli sukupolvien. Mutta hyvän koulujärjestelmän ja meritokraattisen yhteiskunnan ansiosta meillä voi tehdä uraa vaikka tulisi vaatimattomista lähtökohdista. Siitä on paljon esimerkkejä.

Jos tuloerot repeävät sellaisiksi, että rikkaat ihmiset elävät aivan toisessa maailmassa kuin muut, niin koheesio voi joutua uhanalaiseksi. Siihen liittyy vakavia pulmia. Mutta Suomi on mielestäni edelleen monessa suhteessa lähtökohdaisesti tasa-arvoinen maa."

Kuinka hyvinvointivaltiota ei pelasteta...

Kirjan pohdinnat tehdyistä ratkaisuehdotuksista eivät ole niinkään tunnettuja. Ensinnäkin nopeampi talouskasvu ei sen mukaan toisi helpotusta hyvinvointivaltion rahoitukseen. Olisi tavallaan paradoksaalista, ettei yhä rikkaammalla Suomella olisi enää varaa hyvinvointivaltioon. Tällöin tekee tietenkin mieli kysyä, että jos se ei ole ratkaisu, niin pitäisikö talouskasvu pysäyttää?

"Ei tietenkään. Tästä jotkut ovat halunneet meitä kritisoida, mutta kirjassa korostetaan, että talouskasvu ja nimenomaan tuottavuuden kasvu on totta kai erinomaisen tärkeää ja meidän materiaalisen elintasomme edellytys. Sitä emme kiistä millään tavalla. Mutta aivan liian monet haluavat vähätellä tulevien vuosikymmenien julkisen sektorin rahoit-

tusongelmia ja hyvinvointivaltion edessä olevia pulmia sanomalla, että emme tarvitse mitään ikäviä ratkaisuja – menokuria tai muita sen kaltaisia – vaan tarvitsemme positiivisia ratkaisuja, joilla talouskasvua voidaan kiihdyttää. Silloin syntyy suurempi talous, laajempi veropohja, ja nykyiselläkin veroasteella voidaan sitten kerätä niin paljon veroja, että kasvaneet menot saadaan rahoitettua. Näin argumentoidaan kaikissa johtavissa poliittisissa puolueissa, hallituksessa ja työmarkkinajärjestöissä. Tämän ilmapallon olemme halunneet puhkaista ja todeta, että se suosioistaan huolimatta on varsin pettäväällä pohjalla oleva argumentaatio.

Ajatuskulku on perusteiltaan hyvin yksinkertainen: nopeampi kasvu tarkoittaa, että tuottavuuskehitys nopeutuu pikemminkin yksityisellä sektorilla, teknologisista syistä. Kuntien ja valtion työntekijöiden palkankorotukset muodostuvat kuitenkin ajan mittaan ihan yhtä suuriksi kuin muussa taloudessa. Jos oletamme, että tulonsiirroilla olevia ihmisiä ei myöskään haluta jättää jälkeen, siis että hekin saavat osansa kasvavasta kakusta, niin silloin nopeampi talouskasvu ei lainkaan vahvista julkisen sektorin rahoitusta.

Lisäksi kun kuitenkin ihmisten elintaso kohoaa talouskasvun, tuottavuuden ja reaali-palkkojen kasvun myötä, he haluavat ja vaativat parempia sellaisia palveluita, joita meillä tyypillisesti tuottaa julkinen sektori eli kunnat. Siksi voi käydä niin, että julkisen sektorin rahoitusvaje talouskasvun nopeutumisen myötä syvenee.

Talouskasvu ja verotuksen kiristäminen eivät ratkaise hyvinvointivaltion rahoitusongelmaa.

On illuusio, että hyvinvointivaltion rahoitusongelma hoituisi talouskasvun kautta. Samaan hengenvetoon pitää tietenkin sanoa, että totta kai talouskasvu on erinomaisen tärkeää, nimenomaan tuottavuuskasvu, koska se on materiaalisen elintasomme perusta. Ja tietysti yhteiskunnallinen ilmapiiri on positiivisempi maailmassa, joka kasvaa pikemminkin kuin sellaisessa, joka supistuu. Ei siitä mitään epäilystä ole."

Entä veroasteen nostaminen? On tehtävä ero yhtäältä Suomen ja toisaalta Ruotsin ja Tanskan välille siinä, että Suomen kokonaisveroaste on jotain 7 prosenttiyksikköä alempi kuin niissä. Siinä on yksi tämän "halpaversion" tunnusmerkki.

"Jos katsomme työtulojen verotusta tai työn verokiilaa kokonaisuudessaan, niin luulen, että se on aika lailla samalla tasolla. Sen sijaan meillä esimerkiksi kiinteistövero on alemmalla kuin muissa Pohjoismaissa. Meillä myös on alempi arvonlisäverokanta. Kuitenkin olisi itsensä pettämistä kuvitella, että mittaviin tuleviin haasteisiin voitaisiin vastata verotusta kiristämällä. Kielteisiä vaikutuksia, nimenomaan työn verotuksen osalta, rupeaa olemaan tuntuvasti ja enenevästi.

Laajan hyvinvointivaltion ja rajusti muuttuvan väestön ikärakenteen sekä syvenevän globalisaation yhdistelmä on aika haastava, ja sitä raportti pyrkii käsittelemään. Tässä yhteydessä se varoittaa kuvittelemasta, että verotuksen kiristäminen voisi olla ratkaisun tie. Tanskassa on tosiaan vielä vähän kireämpi verotus

kuin meillä. Mutta en olisi ensimmäisenä vetämässä johtopäätöstä, että kappas vaan, kyllä me voimme vielä verotusta kiristää, koska olemme muutaman prosenttiyksikön Tanskasta jäljessä. Se ei minusta ole ykkösenä sillä listalla.”

Maahanmuuttokaan ei kirjan mukaan kuuluisi kestäviin ratkaisuihin – siitä tunnetausta syystä, ettei se olisi kovin työperäistä. Onko tämä ollut kestävä ratkaisu niissä maissa, joissa maahanmuutto on edennyt paljon pidemmälle, esimerkiksi Ruotsissa? Miksi Suomi olisi tässä häviöjä?

”Se riippuu asianhaaroista. Maahanmuutto voi olla monessa suhteessa positiivinen asia. Se voi olla positiivinen vaikkapa siksi, että saadaan joitakin tuotannon pullonkauloja hoidettua. Mutta jos vertaamme Ruotsin kokemuksiin, niin täytyy muistaa, että on se eri juttu, jos saadaan naapurimaasta samaan kulttuuripiiriin kuuluvia hyvin koulutettuja ihmisiä, jotka ovat erittäin työhaluisia ja helposti sopeutuvia. Tanskassa maahanmuutto on johtanut poliittiseen vastareaktioon, joka on tuskallinen, ja siellä maahanmuutto on heikentänyt julkisen sektorin rahoitustasapainoa.

Suomi on tässä suhteessa ongelmallinen tapaus, koska kokemus ja vertailut viittaavat siihen, että maahanmuuttajien kiinnittyminen työelämään on ollut erittäin heikkoa kansainvälisesti katsoen. Jos joku kuvittelee, että maahanmuutolla voidaan hoitaa Suomen hyvinvointivaltion rahoitus ja tuleva eläkelasku, niin se on kyllä liiallista optimismia.

Maahanmuutto on hyvä asia talouden ja ennen kaikkea tuotannon pullonkaulojen lieventämisen kannalta. Voimme myös saada ulkomailta tänne korkeatasoisia osaajia, joista meillä on pula. Mutta ei maahanmuutto ole mikään hokkus pokkus-temppu, jolla saadaan Suomen julkiset menot rahoitettua. Joka tapauksessa maahanmuuttopolitiikan onnistuminen vaatii meiltä myönteisempiä asenteita ja onnistuneempaa kotouttamispolitiikkaa kuin mihin menneisyydessä on ylletty.”

...ja kuinka se pelastetaan

Yksi kirjan tarjoamista ratkaisuksista on se, että tehtäisiin enemmän töitä. Se voi kuulostaa kummalliselta, koska yleensä elintason nousuun liitetään myös vapaa-ajan lisääntyminen. Ainakin ihmiset tuntuvat haluavan sitä ja nauttivan siitä. Siinäähän on kyse elinikäisestä ajankäytöstä ja tietysti vielä ottaen huomioon sen, että elinikä pitenee.

”Tietysti on niin, että kun tulot nousevat, ihmiset haluavat enemmän vapaa-aikaa. Heillä on myös paljon sellaisia kestokulutushyödykkeitä ja vapaa-ajan mökkejä, joista ei oikein kunnolla voi nauttia, jos ei ole riittävästi vapaa-aikaa käytettävänä. Näin me joudumme taistelemaan sellaista trendiä vastaan, että ihmiset kerta kaikkiaan haluavat enemmän vapaa-aikaa. Minusta heidän täytyy saada enemmän vapaa-aikaa. Mutta kannustimien, joiden valossa ihmiset tekevät päätöksensä, pitäisi olla sellai-

sia, että ne myös heijastavat yhteiskunnan kannalta varteenotettavia seikkoja. Tässä tullaan siihen, että kun kerran tuloja verotetaan ankarasti ja vapaa-aikaa ei veroteta, niin tämä kallistaa ihmisten päätöksiä liikaa vapaa-ajan suuntaan.”

Työurien pidentäminen molemmista päistä on sama ehdotus kuin jo valtiosihteerin Sailaksen työllisyystyöryhmällä (2003). Siinä on jonkin verran edistytt...

”Viime aikoina ihmiset ovat jatkaneet jonkin verran pitempään töissä. Tämä liittyy pääosin vuonna 2005 eläkejärjestelmän uudistuksessa käyttöön otettuihin superkarttumiin, mutta en usko, että tämä tulee pitkässä juoksussa riittämään. Joudumme kantamaan tästä huolta vastedeskin. Lisäksi emme ole vielä saaneet aikaiseksi sitä, että suomalainen opiskelija tulisi aikaisemmin työelämään. Opiskeluajat ovat pikemminkin vain pidentyneet vuodesta toiseen. Se on kummallista.”

Kirjan toinen ratkaisuehdotus on, että hyvinvointivaltiota rajoitetaan ja tehostetaan. Kuitenkin jos tämän nähdään merkitsevän yhä uusia rajoituksia (sääntötalkoita) ja kunta-alan henkilöstön uuttamista (tuottavuustalkoita), niin voi kasvaa halukkuus irtisanoutua siitä tavalta tai toisella – rapauttaa rahoituspohjaa kannattamalla yhä uusia veronkevennyksiä, hankkia omia sosiaali- ja terveystalouksia tms.

”Olemme paljon rikkaampia kuin muinoin, markkinatalous toimii nykyään tehokkaammin ja monessa suhteessa paremmin kuin ennen. Ehkä nyt joiltakin osin voisimme siirtää toimintaa markkinatalouden ja ihmisten oman vastuun piiriin. Ei sekään voi olla asia, josta ei voida käydä keskustelua, että missä ne hyvinvointivaltion rajat oikein kulkevat. Meillä ei haluta hyväksyä sitä, että ihmiset itse täydentävät sitä etua tai palvelua, jota saadaan julkiselta sektorilta

”Pitää panna enemmän rahaa likoon yliopistomaailmaan ja tutkimuksen kehittämiseen.”



vaikkapa eläkejärjestelmän piirissä. Minusta se on hataralla pohjalla olevaa ajattelua. Ymmärrän poliittisen motiivin: pelätään että jos annetaan yksilön oman vaihtoehdon ja markkinatalouden hyödyntämisen osoittautua toimivaksi, niin se voisi heikentää poliittista kannatusta sille kollektiiviselle ratkaisulle, jota hyvinvointivaltio edustaa. Minusta tässä täytyy nyt kuitenkin voida löytää sellainen rakentavampi näkemys, että nämä voivat järkevästi täydentää toisiaan.

On hyvä, jos pystytään antamaan ihmisille valintamahdollisuuksia, turvaamaan kilpailua ja ylläpitämään samalla laatua. Parhaimmillaan julkisen palvelutuotannon tehostaminen voi olla luova prosessi, joka tarjoaa ihmisille enemmän tai parempaa. Palvelujen ulkoistamista ja kilpailuttamista ei tule nähdä patenttiratkaisuna, mutta sitä tietä on silti mah-

dollisuuksia julkisten palvelujen tehokampaan tuottamiseen.”

Kolmannesta ratkaisusta, panostuksesta osaamiseen, taitaa tässä maassa vallita kaikkein selvin yhteisymmärrys...

”Sellainen yhteiskunta on hyvä, joka panostaa nuoriin. Tämä on tärkeä näkökohta, kun väestön ikärakenne on muuttamassa niin kuin se on. Kirjassamme olisi ehkä voinut olla enemmän koulujärjestelmästä ja ehkä vielä enemmän yliopistolaitoksesta ja sen merkityksestä. Korkeakoulujen autonomiaa tulee lisätä, ja kysymys on myös rahasta. Pitää panna enemmän rahaa likoon yliopistomaailmaan ja tutkimuksen kehittämiseen. Tässä olemme paljon jäljessä muista Pohjoismaista, Yhdysvalloista puhumattakaan.

Halpamallimme on tuottanut ällistytävän hyviä tuloksia menneisyydessä, mutta nyt me tarvitsisimme enemmän

panostusta. Tämä on niitä asioita, jotka helposti jäävät jalkoihin, kun joudumme asettamaan ikäluokkien etuja vastakkain. Eihän meillä tietenkään henkilötasolla ole mitään vastakkainasettelua ikäluokkien kesken, mutta kun mennään valtion tai kuntien budjetteihin, niin siellä eri väestöryhmät ovat kuitenkin josain määrin vastakkain.” ■

KIRJALLISUUS

Andersen, T.M. & Holmström, B. & Honkapohja, S. & Korkman, S. & Söderström, H.T. & Vartiainen, J. (2007), *The Nordic Model – Embracing Globalization and Sharing Risks*, Helsinki: ETLA ja Taloustieto Oy.
Asplund, R. & Böckerman, P. (2008), *Palkkaerot Suomessa. Palkansaajien tutkimuslaitos, Tutkimuksia 106*, Helsinki: ETLA ja Taloustieto Oy.
Taimio, H. (toim.) (2007), *Taloukasvun helmet – kuka sai ja kuka jäi ilman?*, Helsinki: TSL.